

4. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия // Под ред. Хомской Е. Д. – Ростов н/Д. : «Феникс», 1998.
5. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс / Рібцун Ю. В. – К. : Освіта України, 2011. – 292 с.
6. Рібцун Ю. В. Формування усного мовлення у дітей молодшого дошкільного віку із загальним мовленнєвим недорозвитком: дис. канд. пед. наук : 13.00.03 : у 2 т. / Рібцун Юлія Валентинівна. – К., 2010. – Т. 1. – 214 с. – Т. 2. – 207 с.
7. Рібцун Ю. В. Методичні рекомендації з формування зв'язного мовлення дітей четвертого року життя із ЗНМ / Ю. В. Рібцун // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : навч.-метод. зб. / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. – Вип. 1. – К. : Наук. світ, 2010.
8. Шаховская С. Н. Логопедическая работа по формированию грамматического строя речи детей, страдающих моторной алалией / С. Н. Шаховская // Патология речи. – М., 1971.

УДК 37.015.3:005.32]-053.2:81'233

В. К. Єскименко

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія)

Л. Л. Стахова

кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО ЧОТИРЬОХ РОКІВ В ПРОЦЕСІ ОНТОГЕНЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються особливості формування мотивації до мовленнєвого спілкування дітей від народження до чотирьох років в процесі онтогенетичного розвитку.

В статтє рассматриваются особенности формирования мотивации к речевому общению детей от рождения до четырех лет в процессе онтогенетического развития.

The article deals with the peculiarities of the formation of motivation for the speech communication of children from birth to four years in the process of ontogenetic development.

Ключові слова: мотив, мотивація до спілкування, мовленнєва активність, діти молодшого дошкільного віку, діти раннього віку, мовленнєве спілкування.

Ключевые слова: мотив, мотивація к общению, речевая активность, дети младшего дошкольного возраста, дети раннего возраста, речевое общение.

Key words: motive, motivation for communication, speech activity, children of junior preschool age, children of early age, speech communication.

Постановка проблеми. У структурі мовленнєвої діяльності важливим компонентом є мотив. Мотив – це те, що викликає певні дії людини, переважно усвідомлене внутрішнє спонукання особистості до певної поведінки, спрямоване на задоволення тих чи інших його потреб. На основі мотивів формується мотивація. Якщо мотив – це одинична характеристика, то мотивація має на увазі комплекс мотивів, які формують передумову до певного виду діяльності.

Мотиваційна сфера особистості формується поступово, вона тісно пов'язана з розвитком мозкових структур і якісними змінами в їх організації.

Реалізація мовленнєвої діяльності на різних етапах онтогенетичного розвитку передбачає різну мотивацію до її здійснення. Це нерозривно пов'язано із сферою потреб дитини. Та як змінюються потреби в процесі кількісних та якісних змін в організмі, так і змінюється мотивація до різних видів діяльності, зокрема мовленнєвої. Також урізноманітнюються і самі види діяльності, які відображаються в мовленні [4].

Науковці виокремлюють зовнішні та внутрішні стимули, що формують мотивацію до мовленнєвого спілкування.

Науково доведено, що різні впливи, які здійснюють предмети навколишнього середовища і соціум, викликають відповідні мовленнєві реакції людини. Це пояснює соціальну обумовленість поведінки людини.

Мета статті – проаналізувати особливості формування мотивації до мовленнєвого спілкування у дітей від народження до чотирьох років.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема мотивації до

спілкування і розвитку потреби у спілкуванні здавна цікавила провідних вчених у сфері логопедії та психології. Серед них є як вітчизняні вчені, так і науковці із близького та далекого зарубіжжя: Н. Ф. Добринін, А. Г. Ковальов, А. В. Петровський, М. Айнсворт, Е. Маккобі і Дж. Майстрі, К. Обухівський, М. Ю. Кистяковская, Х. Харлоу, С. Л. Рубінштейн, Ф. Т. Михайлов, А. В. Запорожець, А. Н. Леонтьєв, М. І. Лісіна, А. В. Веденов, Д. Т. Кемпбелл та інші. М. І. Лісіна у своїх працях виділяє чотири якісно відмінних і онтогенетично послідовних форми спілкування дошкільників з дорослим [7]. Американський психолог Маслоу потребу в афіліації – прагненні до спілкування, емоційних контактів, взаємодії з іншими людьми – вважає первинною соціальною потребою немовляти [1]. Вчений визначає наступну динаміку афіліативної потреби, яка триває впродовж немовлячого віку: потреба у безпеці як підґрунтя афіліативної потреби (перші 2 місяці життя); ознаки соціальної прихильності та вибіркова любов до оточуючих (3-11 місяці); прагнення до автономії, незалежності, потреба в повазі, похвалі (близько року).

Виклад основного матеріалу. У ході роботи з розвитку мовлення дітей на початкових етапах онтогенетичного розвитку важливо сформувати мотивацію до здійснення мовленнєвої діяльності. Якщо дитина не буде відчувати потреби в мовленнєвій активності, то розвивати мовлення за його кількісними і якісними показниками буде неможливо. Тому в роботі з дітьми раннього та молодшого дошкільного віку слід орієнтуватись не просто на утримання показників мовленнєвого розвитку у межах норм, а прагнути до формування мотивації щодо здійснення мовленнєвої діяльності та сприяти підвищенню мовленнєвої активності на основі сформованості мотиваційних показників. При цьому слід відзначити, що простої наявності мовленнєвого спілкування або його кількісних показників недостатньо. М. І. Лісіна у своїх працях виділяє чотири якісно відмінних і онтогенетично послідовних форми спілкування дошкільників з дорослим: ситуативно-особистісна,

ситуативно-ділова, позаситуативно-пізнавальна, позаситуативно-особистісна. Кожна форма спілкування тісно пов'язана з відповідним етапом онтогенетичного розвитку. Так ситуативно-особистісна притаманна немовлятам другого місяця життя, ситуативно-ділова – дітям у віці від шести місяців, позаситуативно-пізнавальна дошкільникам 3-4 років [6].

Поняття форми спілкування відкриває можливості для виявлення якісних відхилень, утворених в розвитку спілкування дітей з однолітками та дорослими в рамках дошкільного дитинства.

Формування мотивації до мовленнєвого спілкування відбувається починаючи з перших днів життя дитини. Тому, на даному етапі важливо повністю задовольнити потребу дитини у тактильних та емоційних контактах. До двох місяців життя дитина не виступає ініціатором спілкування, а рівень задоволення своїх потреб демонструє звуковими реакціями у вигляді плачу. Єдиною мотивацією такого виду спілкування з дорослим слугує рівень задоволення фізіологічних потреб немовляти.

Провідною діяльністю немовлячого віку є безпосереднє емоційне спілкування дитини з дорослим, особливістю якої є її спрямованість на іншу людину з метою встановлення та підтримання контакту. Поступово дитина засобами мимічних, голосових та рухових реакцій стає ініціатором мовленнєвого спілкування з дорослим. Для повноцінного психічного розвитку немовляти важливим є позитивний характер спілкування, тобто переважаання емоцій радості, задоволення [2].

На думку М. І. Лісіної, безпосереднє емоційне спілкування дитини з дорослим перетворюється в її специфічну активність, яка здійснюється заради самого контакту, а не для досягнення якихось інших цілей [7].

Теоретичним підтвердженням значення спілкування в житті немовляти є думка Л. С. Виготського щодо максимальної соціальності дитини, яка в задоволенні найелементарніших потреб залежить від дорослих.

Отже, ми можемо зробити висновок, що у немовлят перших двох місяців

життя мотивація до спілкування є несформованою, так як вона потребує усвідомлення і осмислення. Основним мотивом здійснення комунікативної діяльності є забезпечення потреби у враженнях. Дорослий є ініціатором спілкування, забезпечує накопичення вражень, формує уявлення про способи комунікації.

Починаючи з двох місяців життя з'являється така форма спілкування дитини з дорослим як ситуативно-особистісна. Вона дозволяє реалізувати наступні потреби:

- виживання і задоволення первинних потреб дитини;
- потреба в доброзичливій увазі дорослих.

Немовля в ході взаємодії з дорослим починає емоційно реагувати на його мовлення, а згодом і розуміти його слова. Якщо емоційне спілкування реалізується успішно, то це є першим етапом у формуванні позитивної мотивації до мовленнєвої діяльності. Дитина починає проявляти власну ініціативу у спілкуванні за допомогою міміки, звукових інтонацій, виразних рухів. Так ініційоване дорослим спілкування з малюком поступово перетворюється у двосторонній активний процес.

Ситуативно-особистісна форма спілкування зберігається протягом третього, четвертого і п'ятого місяців життя дитини.

У віці шести місяців у немовляти формується нова форма спілкування з дорослим – ситуативно-ділова, яка забезпечує спільну з дорослим предметну діяльність дитини і заключається у доброзичливій увазі дорослого та співпраці з ним.

Дорослий починає приваблювати дитину як партнер у грі, взірць для наслідування, помічник, організатор, учасник спільної предметної діяльності. На даному етапі важливо насичувати дитину сенсорними враженнями, що слугують позитивним мотивом до мовленнєвого спілкування [5].

Перші уявлення про себе (уявлення про частини свого тіла), освоєння ідентичності свого відображення і зовнішності викликає бурхливі емоційні реакції, які слугують мотивацією до

відображення їх у мовленні.

Таким чином, основним мотивом здійснення комунікативної діяльності дітей даної вікової категорії є переживання нових емоцій в ході ігор і практичної діяльності з дорослим. Отриманні враження спонукають дитину до активної комунікативної взаємодії.

У віці трьох років виникає нова форма у спілкуванні дитини і дорослого – позаситуативно-пізнавальна, яка є основною формою спілкування у віці трьох-чотирьох років [7], що забезпечує спільну з дорослим та самостійну діяльність дитини з ознайомлення із світом фізичних об'єктів. Дорослий приваблює дитину як ерудит, джерело пізнання про позаситуативні об'єкти, як партнер обговорення причин явищ у фізичному світі [3].

На цьому етапі онтогенетичного розвитку мотиваційна сфера досягає більш високого рівня розвитку. Основою позаситуативно-особистісної форми спілкування є пізнавальний мотив дитини, а ознаками – запитання про предмети та їх взаємозв'язки, своєрідне «теоретичне» співробітництво з дорослими, під час якого вона намагається зрозуміти будову світу, взаємозв'язки в природі, отримати необхідну інформацію. Встановлення контакту з дорослим неможливо без мовленнєвого спілкування, прагнення задовольнити пізнавальну потребу слугує одним з мотивів реалізації комунікативної діяльності. Для багатьох дошкільників позаситуативно-пізнавальне спілкування є вищим комунікативним досягненням на цьому етапі життя [3]. Діти, у яких домінує ця форма спілкування, виявляють неабиякий інтерес до змісту завдань, процесу встановлення зв'язків між предметами і явищами дійсності, що підсилює мотивацію до мовленнєвого спілкування. Чим цікавіші завдання, тим легше вони справляються з ними; натомість малопривабливі виконують гірше. Діти даної вікової групи дуже емоційні, у свої діях часто керуються емоціями. Різкі зауваження з приводу мовлення дитини викликають мовленнєвий негативізм і часто спричинюють прояви мутизму. Їм притаманна гостра потреба у повазі до себе, у похвалі. Часто навіть на

добррозичливі зауваження вони реагують сльозами, суперечками, відмовою від подальшої мовленнєвої співпраці з дорослим [3]. Позитивна оцінка, похвала додають бажання діяти, формують позитивну мотивацію до мовленнєвого спілкування.

Отже, провідною комунікативною потребою дітей, яким притаманна позаситуативно-пізнавальна форма спілкування, є їх прагнення отримати позитивну оцінку дорослих.

Позаситуативно-пізнавальне спілкування з дорослими допомагає дітям розширити світогляд, побачити природу і логіку розвитку багатьох явищ, вчить встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними. Підтримка, допомога дорослого є важливою умовою розвитку мислення дітей. З часом їх починають цікавити події у соціальній сфері, що змінює мотиваційний характер спілкування з дорослими.

Висновки. У структурі мовленнєвої діяльності важливим компонентом є мотив – те, що викликає певні дії людини, переважно усвідомлене внутрішнє спонукання особистості до певної поведінки, спрямованого на задоволення тих чи інших його потреб. На основі мотивів формується мотивація.

Виокремлюють три форми мовленнєвого спілкування дітей з дорослими у віці від народження до чотирьох років – ситуативно-особистісна, ситуативно-ділова, позаситуативно-пізнавальна – які послідовно змінюють одна одну. Кожна форма тісно пов'язана з розвитком мотиваційної сфери. До чотирьох років мовленнєве спілкування набуває мотивованого характеру.

Мотивацію до комунікативної взаємодії становить сукупність мотивів різного спрямування: задоволення фізіологічних потреб, потреба в безпеці, потреба у враженнях, пізнавальна потреба тощо.

Для формування позитивної мотивації до мовленнєвого спілкування важливо накопичувати у дитини сенсорний досвід, задовольняти потреби, позитивно схвалювати та заохочувати прагнення до мовленнєвої взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волков Б. С. Психологія спілкування в дитячому віці / Б. С. Волков, Н. В. Волкова. – СПб : Питер, 2008. – 272 с. – (3). – (дитячому психологу).
2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія / Т. В. Дуткевич. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 392 с.
3. Ефімкіна Р. П. Дитяча психологія [Електронний ресурс] / Р. П. Ефімкіна. – 1995. – Режим доступу до ресурсу: <http://medbib.in.ua/detskaya-psihologiya783.html>.
4. Іллін Є. П. Мотивація і мотиви / Є. П. Іллін. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2013. – 512 с. – (Сходи психології).
5. Кузнецова И. В. Потребность человека в эмоционально-доверительном общении / И. В. Кузнецова // Психология XXI века: Тезисы Международной межвузовской научно-практической студенческой конференции. — СПб., 1999.1. С.47-48.
6. Лисина М. И. Общение, личность и психика ребенка / М. И. Лисина. – Воронеж: Модэк, 1997. – 384 с.
7. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения / М. И. Лисина М. : Педагогика. 1986.- 136 с.

УДК 376-056.264-053.2:615.85

К. В. Забашта

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія)

К. О. Зелінська-Любченко

кандидат педагогічних наук,
старший викладач,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ФФНМ ЗАСОБАМИ ШУМОТЕРАПІЇ

У статті розкрито визначення понять «фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення» та «шумотерапія». Проаналізовано особливості корекції мовлення у дітей із ФФНМ засобами шумотерапії.

В статті раскрыто определение понятий «фонетико-фонематическое недоразвитие речи» и «шумотерапия». Проанализированы особенности коррекции речи у детей с ФФНР средствами шумотерапии.